

O DOBRODRUŽSTVÍ

Je dráždivá, vlažná noc, vane silný východní větřík a temno střídá se s měsíčním jasem. V takové noci vycházejí
 5 na klikaté cestičky básníci za modrým květem, muži za ženami a dobrodruzi za kořistí. Ale já pokušuji u okna a hledím v ztichlé zakoutí dědiny. Villegiatura zpustla a dědina unyle odpočívá po všem tom lomozu a křiku.

Sním o květech této země, kterých nikdy neutrhnu,
 10 o tropických orchidejích, pro něž nepolezu šplhaje po liánách, a poněvadž přišel jsem právě z hostince a dýmka, kdožví kolikátá, mne opájí a noc je tak dráždivá a ve vzduchu jsou ještě zbytky smyslného horka villegiatury, sním opiové sny a počínám si představovat, jak by to bylo pěkné, kdy-
 15 bych měl v kapse několik tisícovek: koupil bych si anglickou cestovní čapku a hajdy k nejbližší stanici Orient-expresu! Je to také následek toho, že jsem četl v poslední době hojně dobrých exotických povídek.

Kdybych se ovšem ráno probudil s těmi tisícovkami
 20 v kapse, učinil bych bezpochyby něco zcela jiného. Turistických spádů nemám a o svém talentu k dobrodružství pochybuji. Nemám také štěstí ani na dobrodružství evropská. Vyhýbají se mi, a nevyhnou-li se, vyhnu se já. Je to můj osud.

V hostinci mluvili jsme o pytlácích. Vidíte, já jsem ještě
 25 ani neviděl pořádného živého pytláka, a toulám se přece po celé dny často a všude po těch našich lesích cestou necestou, sečemi, alejemi, žleby. Předpokládajíc ovšem, že jím není ten neb onen z těch, s nimiž právě popíjím nebo hraji
 30 mariáš.

„Cože, vy jste nepotkal ještě pytláka v lese?“ A Petr s Pavlem o závod častují mne svými zkušenostmi. Ten šel
 35 loni před samým polednem, prosím, s hajným X vzhůru Myší dírou, a když přišli do šera za třetí Panskou louku (tuhle jsem tu docela u cesty našel pět krásných hříbečků), chytne jej hajný za rukáv a řekne krátce: Pojdme zpět,

a jde se zpět, poněvadž stranou v habří stojí dva lidé s puškami. Honitba je tu pronajata, hajný se nedá přece zmrzačit kvůli nějakému brněnskému fabrikantovi. Ten zas, dělník od vodovodu, to se stalo předevečím, jda o šesté z práce od tunelu v Maložíně, dal se rovnou přes kopec, aby si zkrátil cestu do Adamova, a tu přišel do jedné seče, a když se rozhlédl, vidí napravo dva chlapy s puškami stát za borovicemi a dole před sebou chlapa s puškou za stromem; hrklo to v něm, ale sklopil hlavu, aby nic neviděl, a šel dále. Ale tu zleva přiběhne náhle hajný, prý neviděl-li tu pytláky, a tuze se divil, že nikoli, a naštěstí odešel zase touž cestou, kterou přišel. A něco podobného stalo se před měsícem jeho kamarádu, který také chtěl si nadejít přes kopec, zabloudil však trochu a dostal se na nějakou malou seč a tu vidí, že uprostřed dva vousáči s puškami něco kutí. Byl od nich několik kroků a nevěděl, má-li se dát na útěk anebo co. Ale vzmužil se a povídá: Dobrý večer, pánové, prosím vás, kudy přijdu do Adamova. Chlapi nic. I povídá dál: Také na hříbkách, pánové. Chlapi opět nic. Bylo mu už horko, ale přece ještě jednou se zeptal. Zbloudil jsem, pánové, nevíte, prosím vás, kudy se jde do Adamova? Tu se jeden ten vousáč vztýčil, natáhl ruku a zhurta: Tudy dolů, pak cestou nalevo. Ale honem! Zapomněl poděkovat, jak rychle uposlechl. A což loňského roku, neslyšel jste o tom? U tunelu spali Chorvati v boudě na pytlech s cementem, poněvadž v barákách bylo tuze moc blech. A tu náhle, k jedné bylo asi, vrazily do stěn dřevěné boudy broky aspoň ze tří pušek. Ti hromotluci, kterých v dědině kdekdo se bál, polekali se tak, že vyrazili ven napolo vysvlečení, pelášili rovnou do baráků a způsobili poplach, jako by se byl lev objevil v adamovských lesích.

Ale já věru ani bych nevěřil na ty pytláky u nás, kdybych tu a tam neslyšel i o lani chycené do jejich smeky a kdybych byl letos v květnu, snad se ještě pamatujete, nebyl na vlastní oči viděl jejich opuštěné doupě ve smrkové houštině skorem panenské, nahoře nad Maložínem, kde jsme hledali sojčí hnízda. Proto snad nepředstavuji si jich ani tak zle. A kolikrát, když jsem tak v dobrém rozmaru bloudil bez-

lidnými lesy, myslil jsem si, že pytláci jsou to nejméně nebezpečné, co mohu potkati. Kdyby mne neznali, na nose musí mi poznati, že rozumím dobrým lidským pudům a nepoběžím rovnou k četníkům, třebaže spolu kouříváme dýmku míru. Natož kdyby to byli známí. Říkali mi sice dnes, že právě známý člověk, pytláč-li, nehlásí se rád k blíznímu a že jest právě k němu nebezpečno se hlásiti, ale nevím nevím, nezkusil-li bych to posaditi se k nim a přát jim dobrý lov! Na riziko z jiné strany ani bych valně nepomyslel. Nemívám u sebe jiné zbraně kromě kapesního nožíku, dal bych se klidně lapiti hajným nebo četníkem, kdyby k tomu došlo: snad bych je přesvědčil, že jsem právě potřeboval něco silnějšího pro fejeton. O tom snad by se dal přesvědčiti i pan státní zástupce. A kdyby nedal, nu, kolik by mi za to mohli na Cejlu uštedřiti? Nestálo by to věru za řeč. A nebolelo by mne to, poněvadž nežiji s naší paní Společností v tak věrném poměru, abych se cítil pokořen, zráčí-li se jí trestati mne. Ostatně což takový pobyt v chládku nebyl vlastně jediným dobrodružstvím, jímž život u mne neskrblil?

Nic naplat, patřím k dnešní většině, která žije, dožije asi bez pozoruhodnějších dobrodružství. Na pořádná panská někde u jezera Biwy nebo v Mongolsku, v džunglích nebo v Tibetu, v koloniích nebo u Eskymáků nemám peněz a pro ta docela lajdácká s děravými botami na sukovici a s nocehem ve stohu nebo na lavičce v pařížském parku jsem přece jen příliš špatně vychován. Ale nemoha jich žíti přímo, chci jako všichni ostatní žíti je aspoň nepřímou. Proto čtu tak rád, co se vždycky rádo četlo na světě, dobrodružné povídky.

Dnes již to není hanba přiznati se, že ty všechny realisticko-mravoličné a mravokárné, banálně erotické, psychologické, lyrické a estétské romány a povídky a „prózy“ člověka dávno již k smrti nudí. Obecenstvo řeklo si to již před lety a vrhlo se na detektivky. Kněží umění spínali ruce u svých oltářů, což ovšem detektivkám nevadilo, aby šly na dračku. Nicméně i ta nejlepší detektivka jest jen surogát. Lepšímu vkusu připadá jako holá, studená kostra; vnitřní

lyričnost vyzářující mezi řádky děje jí chybí. A je-li přece obalena, bývá to ve sprostém hadru. Bylo nutno, aby se něco změnilo.

A tak jako si doba vymezuje novou, svou lyriku, vyvolala i svou povídku. Ohlásila se renesance klasické novely. 5
V Německu jak známo počal Paul Ernst. Pamatujete se na jeho Lásku flibustýrského vůdce? Je překrásná a zároveň s klasickou novelou obrozuje se exotická povídka. Nemají-li ani v cizině mnoho bohatých spisovatelů, kteří mohou po 10
chuti jíti za dobrodružstvím až na konec světa, mají tam aspoň chytré nakladatele a rozumné mecenáše. A tak se množí exotická povídka a umění i obecenstvo mohou býti spokojeny.

Paul Scheerbart, fantastický německý poeta, napsal nedávno v pěkné předmluvě ke sbírce dobrodružných povídek 15
asi toto:

Novela jest vlastně možna jen, uvedeme-li do ní nějaké dobrodružství. Novely, které zpracoval básník Tisíce a jedné noci, podávaly dobrodružné jako podstatné. A vlašské novely jsou stejně zcela připoutány k dobrodružství. Bez- 20
příkladná životnost shakespearovských dramát dá se odůvodniti jen tím, že to jsou většinou zpracování vlašských novel; novely Bandellovy například znal v době renesance každý vzdělanec — a také v lidu byly známy. Zdramatizování známých novel mohlo tedy beze všeho počítati s velkým 25
obecenstvem. Že toto obecenstvo pro Shakespeara jest i dnes zde, to třeba označiti za věc velmi významnou. Bylo-li tak docela chytré od Shakespeara, že zpracovával jen známé látky novelové, jest ovšem jiná otázka; spravedlivá doba přenesla ledacos ze slávy, kterou sklízel Sha- 30
kespeare, na vlašské novelisty. Novely tvoří jádro dramatických věcí. A nejsou toliko jádrem dramatické činnosti Shakespearovy. Novelistické jest jádrem každého životného dramatu. A to platí dnes právě tak jako před třemi sty lety.

Tvoří-li však novelistický živel jádro dramatu, tož tvoří 35
také, jak bylo řečeno, dobrodružství opět jádro novely.

A tím dostává se dobrodružství v zcela nové osvětlení; jest nám hleděti na ně mnohem vážněji, než se dosud dělo.

Domněnku o méněcennosti dobrodružství vyvolal příliš prudký vývoj lyriky v době devatenáctého století. Vznik takzvaného realismu vysvětluje se také snad jen tímto příliš prudkým vývojem lyriky. A bylo zcela přirozeno, že oni
5 novelisté, kteří snažili se především o lyrické prohloubení, odsunuli dobrodružství stranou.

S oživením literárního proudu nepříznivého všemu tomu realistickému zmenšuje se i hodnota lyricky prohloubené novely, která zejména u Slovanů nabyla velkého vlivu
10 a jest dosud mnohde přemíru ceněna.

„Exotické“ dobrodružství, které proniká tak silně u Swifta, Robinsona, Münchhausena a ve všech povídkách námořních, bude ovšem v první řadě znovu oblíbeno, jakmile přijde nová doba novely. Touha po exotickém dobrodružství jest v lidské povaze; trochou dobrodružství jest právě
15 každý člověk. Poněvadž však většina lidí jest tak opatrná a bezpochyby také tak bázlivá, že sama nechce dobrodružství prožít, spokojuje se dobrodružstvími, která se jí vypravují. A tak jest obecnstvo pro literaturu vypravující
20 dobrodružství dnes právě tak veliké, jaké například bylo v Kairu v patnáctém století, kdy básník Tisíce a jedné noci psal svou velikou Knihu dobrodružství, jež teprve dnes v století dvacátém zaujala opět místo, které tomuto velikému dílu náleží. Jediná škoda jest, že tato stará kniha do-
25 brodružství jest příliš proniklá erotikou...

Abychom ještě jednou krátce zrekapitulovali: Jádrem dramatu jest novela, jádrem novely jest dobrodružství. Proto není ani tak zcela nepravděpodobno, že novelistický živel se všemi dobrodružstvími — zejména erotickými —
30 ohrozí poněkud významu dramatického umění. Ba jsem toho mínění, že všichni ti mladší spisovatelé, kteří dnes stále ještě dávají si nekonečnou práci, aby vykonali něco neobvyčejného v dramatu na divadle, přijdou brzy k tomu názoru, že třeba pěstovati opět více novelu.

35 Není věru vděčné dramatické látky, která by nebyla vděčnou látkou novelistickou. Ale je-li tomu tak, pak nechápe člověk dobře, proč se chce všechno hned dramatizovati, všechno dramatické jde přece zpracovati také jako no-

vela a noveleta. A za jistých okolností je to dokonce mnohem snadnější než psaní dramát, nevyžaduje to aspoň tak mnoho papíru, dá se to snadněji vnést do obecnstva a dobude si to snad obecnstva velkého rychleji než dramatik.

5

Ledacos dalo by se o tom ještě říci. Ale nezapomeňme přitom, že nejvnitřnějším jádrem dramatickonovelistického směru literárního je — dobrodružství. Dobrodružství jest vlastní podstatou každého děje. A věru netřeba litovati, že směr lyrický špatně při dobrodružstvích novel pochodí; v nejlepších novelistických pracích jest lyrika latentní — jako zavřená poupata na stromě představují latentní kvetení. — — —

10

Tyto myšlenky německého poety dobře charakterizují směr, jímž umění nové výpravné prózy chce si nazpět dobýti myslí a srdcí obecnstva. V podstatě děje se tu něco velmi podobného tomu, co se děje v nové lyrice. Odvrat od starosvětského idealismu a od umění oltářů ke skutečným požadavkům soudobého života a člověka.

15

V české povídce nehraje dobrodružství skoro žádnou úlohu. Ve starší ještě spíše je nalezneme (Arbes) než v moderní. Pan dr. Herben často sice naříkal na školu Vrchlického, že nás odvedla od realismu, hlavně ruského ovšem, ale je-li to pravda bohudíky v lyrice, není to bohužel pravda v epické próze: nemáme skoro české novely zásluhou, jak se zdá, jednak realistické pověry, jednak našich maloměšťáckých poměrů.

20

25

Stav naší soudobé prózy neposkytuje také naděje, že by u nás novelistické umění rozkvetlo brzy prudce a ohnivě. Také náš život je stále ještě příliš chudý k tomu. Chybí nám nikoli obecní dobrodruzi, nýbrž lidé, kteří si mohou dobrodružství dovolit jako krásný luxus, kteří mohou spatřiti světy, v nichž se dobrodružství rodí, nikoli jako prázdninoví turisté, nýbrž jako básníci, nepospíchající a prožívající. Chodíme světem jako maloměšťáci (jak plny maloměšťáctví a pruderie jsou například naše cestopisy!) a vracíme se buď tací, jací jsme odešli, anebo s gestem hodně procovským.

30

35

Kde má vzniknoutí silné novelistické umění, tam je nutna tradice a kultura dobrodružství. Té ovšem nedosáhne se přes noc. Spisovatelé pak, kteří musí úzkostlivě počítati i peníze i čas, nedosáhnou jí vůbec.